

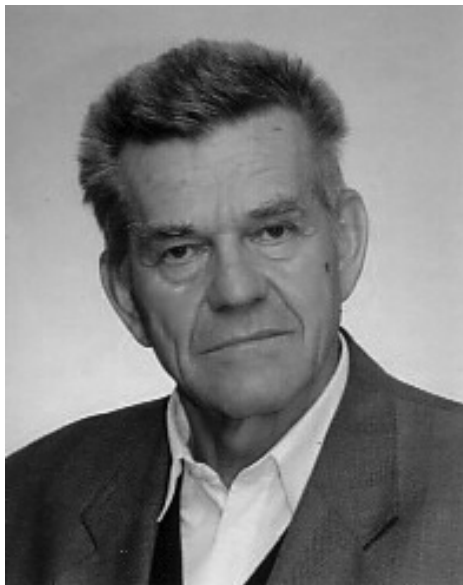
France Velkovrh, malakolog in speleobiolog 1934–2009

Vajeni smo bili, da je bil med najzagretejšimi udeleženci, kadar smo se odpravljali na raziskave po nekdanji 'širši domovini'. Tokrat je bil že več let v zasluženem pokoju, zadnje leto pa, žal ob strašno neprijetni bolezni, v bolnišnici. Na poti na 'naš' Ohrid me je dohitela vest, da se je poslovil.

France Velkovrh je bil mož, ki je vedno storil več, kot bi smeli pričakovati. Dobronamerni kolegi so to seveda spoštovali, marsikoga pa je tudi motilo, da se vmešava v zadeve, ki naj bi ga ne brigale. Ko pa je vendar bil le tehnični sodelavec. Francetovo prizadevnost so občutile – in iz nje povzele kak nauk – tudi generacije mladih jamarjev. Bil je dolga leta 'gospodar' ljubljanskega Jamarskega društva. Kaj pri jamarski dejavnosti pomeni skrb za brezhibno opremo, si lahko vsakdo predstavlja. In koliko prizadevnosti je potrebne, da najstnika pripraviš k vestnem čiščenju blatnih vrvi in žičnih lestvic, tudi. Do sebe je bil le v eni zadevi manj zahteven.

Francetova edina resna napaka je bila, da se ni mogel pripraviti, disciplinirati, za pravšnje dokončanje študija, čeprav navdušen za naravo in razgledan v naravoslovju. Ostal je pri 'višješolski' stopnji. Vseeno je bil biolog, bil je znanstvenik z znanstveno bibliografijo, ki je bila v sedemdesetih in osemdesetih letih kar spoštovanja vredna in je ni zmožgel prenekateri raziskovalec ali učitelj. S svojim znanjem je sodeloval tudi pri pouku. Največ pri terenskih vajah. Pa tudi pri laboratorijskih vajah smo ga (res malce mimo pravil, a s pridom) zadolžili za vaje z mehkužci. Nek študent se je nekoč pritožil, da oni 'niso kaki stroji za določanje mehkužcev' – spet prevelika zagnanost? Merila so pač od osebe do osebe različna.

Bil je predvsem neprekosljiv tehnični pomočnik, v hiši, kot na terenu. Poseben izziv mu je bila priprava opreme in druge prtljage za terenske raziskave. Skupaj smo obšli kar lepe kose Jugoslavije. Zlasti lepo število kraških jam in seveda imenitno Ohridsko jezero. Po povratku je bila njegova osnovna zadolžitev obdelava grobo zajetih

vzorcev, iz katerih je pobiral živali za znanstveno obdelavo. Tudi temeljitost terenskih raziskav je bila v veliki meri prav njegova zasluga. In tako je v veliki meri njegova zasluga sorazmerno dobra raziskanost podzemeljske favne na dinarskem krasu in v intersticialnih vodah ob njem. Veliko tega gradiva je še neobdelanega v zbirkah in bo zaposlovalo taksonome še nekaj časa – če bodo na voljo 'sredstva' v ta namen. Seveda je tudi pri raziskavah presešel vlogo le tehničnega pomočnika, kar smo primerno upoštevali pri soavtorstvu znanstvenih prispevkov.

Francetu najljubše pa je bilo delo z mehkužci, zlasti s polži in spet zlasti s podzemeljskimi. Zaradi njih je ostajal v laboratoriju cele (neplačane) dneve. Prekuhal je kilograme jamske prsti, da je iz nje izbrskal po nekaj milimetrskih polžjih hišic. Tako je prispeval k poznavanju razširjenosti vrst, vendar pa je našel in znanstveno opisal tudi 13 novih, dotlej neznanjih vrst; opisal je tudi nove rodove, pod lepimi imeni *Phreatica*, *Istriana*, *Dalmatella*.

In rezultat te prizadevnosti je izjemno bogata malakološka zbirka, verjetno kar ena najbogatejših v Evropi, ki jo ima zdaj v oskrbi Prirodoslovni muzej Slovenije.

Za konec še nekaj pustih podatkov. France Velkovrh je bil rojen 24. februarja 1934 v Ljubljani. Njegov oče je padel leta 1943 kot partizan. Gimnazijo je zaključil z odliko. Študij biologije na UL je vpisal leta 1953, že naslednje leto pa se je zaposlil; najprej na Inštitutu za zdravstveno hidrotehniko FAGG UL, nato na Inštitutu za biologijo Univerze in od 1965 do upokojitve na Oddelku za biologijo Biotehniške fakultete UL. Študij biologije je zaključil s fakultetno izobrazbo I. stopnje (višjo strokovno izobrazbo).

Prejel je več priznanj:

1958: študentsko **Prešernovo nagrado Univerze v Ljubljani** za obdelavo teme 'Nove najdbe in pripombe k dosedanjim opisom podzemnih gastropodov iz porečja Ljubljaničice';

1970: **Srebrno značko** za dolgoletno jamarsko organizacijsko in raziskovalno delo (bil je član DZRJL od 1949);

1977: **Plaketo** v znak priznanja za prispevek k razvoju fakultete in njenih enot ter **Medaljo dela**;

1987: **Red dela s srebrnim vencem** za zasluge in uspehe pri delu, pomembne za napredek države.

Kot svojevrstno priznanje lahko štejemo tudi poimenovanje živalskih vrst, s katerim s(m)o ga želeli počastiti strokovni kolegi. Po njem smo poimenovali en imeniten rod in sedem vrst iz različnih živalskih skupin. Tako endemnega in edinega jamskega ožigalkarja, jamskega trdoživa ali velkovrhijo (*Velkovrhia enigmatica* Matjašič et Sket 1971). Takšni so tudi polžki jamski prilepek *Acroloxus velkovrhi* Bole 1965, pa *Truncatellina velkovrhi* Štamol 1995 in *Gyrulina velkovrhi* Riedel 1985; deževnik *Dendrobaena velkovrhi* Mršič 1988 in podzemeljska rakca, ceponožec *Elaphoidella franci* Petkovski 1983 ter jamski ježek *Monolistra velkovrhi* Sket 1960.

France se je poslovil od nas

1. oktobra 2009.

O vsebini njegovega dela naj pričajo naslovi objavljenih znanstvenih in poljudnih člankov:

BOLE J. & F. VELKOVRH 1986: Mollusca from continental subterranean aquatic habitats; v: Botosaneanu L (editor): Stygofauna Mundi. A Faunistic, Distributional and Ecological Synthesis of the World Fauna inhabiting Subterranean Waters, Leiden. str. 177–208.

BOLE J. & F. VELKOVRH 1987: Nove vrste podzemeljskih polžev Jugoslavije. [Neue Arten der unterirdischen Schnecken Jugoslawiens]. Razprave (Dissertationes), classis IV, SAZU 28(3): 69–83.

BREZIGAR A. & F. VELKOVRH 1987: Malakofavna v: Paleontološke raziskave pliokvartarne skladovnice velenjske udorine. [Paleontological investigations of the Plio-Quaternary beds of the Velenje Depression]. Geologija 28/29 (1985/86): 98–99.

BREZIGAR A., G. KOSI, D. VRHOVŠEK & F. VELKOVRH 1983: Paleontološke raziskave pliokvartarne skladovnice velenjske udorine. Referat na simpoziju: Geologija Šaleške kotline, 1983. – Geološki zbornik 3: 31–33.

HERSHLER R. & F. VELKOVRH 1993: A new genus of hydrobiid snails (Prosobranchia: Rissoidea) from northern south America. Proceedings of the Biological Society of Washington, 106: 182–189.

KORNIUSHIN A. V. & F. VELKOVRH 2005: Two new species of the bivalve molluscs from the Balkan Lake Prespa. (verjetno neobjavljeno)

MORTON B., F. VELKOVRH & B. SKET 1998: Biology and anatomy of the »living fossil« *Congeria kusceri* (Bivalvia: Dreissenidae) from subterranean rivers and caves in the Dinaric karst of the former Yugoslavia. Journal of Zoology London 245: 147–174.

NOVAK D., F. VELKOVRH, F. LEBAN & A. KRANJC 1988: Gradivo za Slovensko speleološko bibliografijo z bibliografijo. Naše jame 30: 1–192.

NOVAK T., F. VELKOVRH IN DRUGI 1989: Nouvelles de Yougoslavie. – Bulletin de liaison de la Societe de Biospeologie (Mouls) 13: 8–16.

- RAMOVŠ A. & F. VELKOVRH 1972: »Nenavadni« morski ježki. *Proteus* 34(7): 332.
- RIEDEL A. & F. VELKOVRH 1976: Drei neue balkanische Zonitiden (Gastropoda) und neue Funde einiger seltener Arten. *Bioložki vestnik* 24(2): 219–227.
- SKET B. & F. VELKOVRH 1979: The discovery of *Proteus*-eggs (*Proteus anguinus*) in seminatural conditions. *International Journal of Speleology* 10(2): 205–209.
- SKET B. & F. VELKOVRH 1981: Phreatische Fauna in Ljubljansko polje (Ljubljana–Ebene, Jugoslavien) – ihre ökologische Verteilungen und zoogeographische Beziehungen. *International Journal of Speleology* 11: 105–121.
- SKET B. & F. VELKOVRH 1981: Postojnsko–planinski jamski sistem kot model za preučevanje onesnaženja podzemskih voda. [The Postojna–Planina–Cave System as a model for the investigations of the polluted subterranean rivers]. *Naše jame* 22: 27–44.
- SKET B. & F. VELKOVRH 1982: Podzemeljske živali v termalnih vodah. [Subterranean animals in thermal waters]. *Bioložki vestnik* 29(2): 91–120.
- SKET B., J. BOLE, A. BENOVIČ, A. BRANCELJ, J. BRGLEZ, M. ČUČEK, B. ČURČIČ, A. JAKLIN, G. KARAMAN, I. KATAVIČ, M. KEROVEC, I. KOS, M. LEGAC, N. MRŠIČ, A. MALEJ, T. NOVAK, S. PETKOVSKI, T. PETKOVSKI, A. POLENEC, F. POTOČNIK, V. PUJIN, B. RADUJKOVIČ, Z. ŠTEVČIČ, K. TARMAN, A. TRAVIZI, M. VELIKONJA, F. VELKOVRH, J. VIDAKOVIČ & D. ZAVODNIK 1991: Bogastvo in raziskanost jugoslovanske favne: nižji nevretenčarji (Metazoa Invertebrata, ex. Insecta) (Richness and state of knowledge of the fauna of Yugoslavia: lower invertebrates (Metazoa: Invertebrata, ex. Insecta)). *Bioložki Vestnik*, 39(1–2): 37–52.
- SKET B., SIVEC I., F. VELKOVRH & VELIKONJA M. 1979: Ekološke raziskave na podzemljskem toku Pivke. V: *Biologija danes – jutri* : povzetki prikazanih prispevkov. Ljubljana: Univerza Edvarda Kardelja: VTO za biologijo, str. 17A.
- ŠTAMOL V. & F. VELKOVRH 1987: Prilog poznavanju kopnenih i slatkovodnih mekušaca (Mollusca) otoka Cresa i Lošinja. *Zbornik sažetaka priopćenja trećeg kongresa biologa Hrvatske*: 229.
- ŠTAMOL V. & F. VELKOVRH 1994: Contribution to the knowledge of land snails of the islands Cres and Lošinj (Croatia) (Gastropoda: Prosobranchia, Basomatophora, Stylomatophora). *Malakologische Abhandlungen* 17(20): 219–238.
- VAUPOTIČ M. & F. VELKOVRH 1997: Prispevek k poznavanju favne mehkužcev (Mollusca) v severovzhodni Sloveniji. [Contribution to the knowledge of the molluscan fauna (Mollusca) in northeastern Slovenia]. *Acta biologica Slovenica* 41(1): 37–45.
- VAUPOTIČ M. & F. VELKOVRH 2002: Goli polži Slovenije. (Gastropoda: Pulmonata: Milacidae, Limacidae, Boettgerillidae, Agriolimacidae, Arionidae) Slovenije. Slugs (Gastropoda: Pulmonata: Milacidae, Limacidae, Boettgerillidae, Agriolimacidae, Arionidae) of Slovenia. *Acta biologica Slovenica* 45(2): 35–52.
- VELKOVRH F. 1959: Nabiranje jamskih mehkužcev. *Naše jame* 1(2): 77–79.
- VELKOVRH F. 1970: Dve novi podzemeljski hidrobiidi (Gastropoda). *Bioložki vestnik* 18: 97–106.
- VELKOVRH F. 1971: Eine neue unterirdische Hydrobiide aus West-Istrien (Gastropoda, Prosobranchia). *Bioložki vestnik* 19: 159–166.
- VELKOVRH F. 1971: Nove najdbe vrste *Acicula stussineri* (Boettger) 1884 (Gastropoda: Prosobranchia). [New sites of the species *Acicula stussineri* (Boettger) 1884 (Gastropoda: Prosobranchia)]. *Bioložki vestnik* 19: 203–206.
- VELKOVRH F. 1972: Razporeditev gastropodov po drobnih razpokah v krasu. V: Habič P. (ur.). *Program. Povzetki predavanj. Postojna: Jamarska zveza Slovenije*, str. 30–31.
- VELKOVRH F. 1972: Pripombe k razširjenosti dveh vrst rodu *Spelaeodiscus* Brusina 1886 (Gastropoda, Pulmonata). [Some comments to the range of the genus *Spelaeodiscus* Brusina 1886 (Gastropoda, Pulmonata)]. *Bioložki vestnik* 20: 121–126.
- VELKOVRH F. 1974: *Ferrissia wautieri* (Mirolli, 1960) (Gastropoda, Ancyliidae) v Jugoslaviji. [*Ferrissia wautieri* (Mirolli, 1960) (Gastropoda, Ancyliidae) in Yugoslavia]. *Bioložki vestnik* 22(2): 251–254.

- VELKOVRH F.** 1974: Razširjenost gastropodov po drobnih razpokah v Krasu. Naše jame 15: 77–81.
- VELKOVRH F.** 1975: New contributions to Adriatic malacofauna. Biosistematika 1(1): 101–114.
- VELKOVRH F.** 1980: Travertin kot intersticielni biotop pleistocenskih in recentnih gastropodov. Referat Sedmi Jugoslovanski speleološki kongres, Herceg-Novi 9, 14. 10. 1976, Publicirano: Titograd 1980: 417–423.
- VELKOVRH F.** 1987: Polžek *Istriana mirnae*, endemit severozahodne Istre. Proteus 49(6): 235–236.
- VELKOVRH F.** 2001: Mehkužci (Mollusca). v B. Sket, M. Gogala, V. Kuštor (uredniki): Živalstvo Slovenije, Tehniška založba Slovenije d.d.

Boris Sket